

AZAD ŞƏRİF

XX ƏSR

AZƏRBAYCANININ
YARADICI NƏSİLLƏRİ

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

BAKİ - 2007

AZƏRBAYCANIN BÜLBÜLÜ

SSRİ xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı, professor Murtuza Məmmədov (Bülbül) Azərbaycanın peşəkar vokal sənətinin əsasını qoyan korifeylərdən biri kimi musiqi tariximizdə öz izini qoyub. Avropa vokal mədəniyyəti nöqtəyi-nəzərindən yanaşsaq, onu dünya vokal praktikasında analoqu olmayan bir fenomen kimi qəbul etmək lazımdır. O, özünə-məxsus Şərq ifa üslubundan Avropa ifa məktəbinə keçid edən, yaratdığı yeni vokal məktəbilə Yaxın və Orta Şərq ölkələrinə təsir göstərmiş ilk vokalçı olub.

Bülbül böyük Azərbaycan şairlərinin və muğam ustalarının beşiyi olan Şuşada anadan olub. Xanəndəlik sənətində ilk addımlarını Bülbül hələ 8 yaşı olarkən atmışdı. 1927-ci ildə Bakı konservatoriyasını müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra o, təhsilini davam etdirmək üçün Azərbaycan hökuməti tərəfindən Milan konservatoriyasına göndərilir. O, İtaliyaya vokal üzrə təhsil almağa gələn ilk müsəlman tələbə olur. Şərq mahnıları, ariyalar, romanlar, rus və Azərbaycan klassikası - bax, bütün bunlar elə Bülbüldür. Aşiq Qərib və Kavaradossi, Hersoq, Aslan, Əsgər, Nizami də elə Bülbüldür. Ancaq ən əsrarəngiz və əsas Bülbül - Koroğludur. Üzeyir Hacıbəyov bu operasını məxsusi olaraq Bülbülün ifası üçün yazmışdı. Bülbül bu operanı 400 dəfədən artıq ifa edib.

Bülbülün əməksevərliyi onun italyalı müəllimlərini də heyretə salırdı. 1928-ci ildə o, tanınmış maestro Rafaello Qratsiya onu öz sinfinə götürmək xahişilə müraciət edir. Onu da deyim ki, Qratsinin sinfinə düşmək həddən ziyadə çətin idi. Bülbül onun üçün bir neçə ariya oxuduqdan sonra, maestro ondan bir Azərbaycan mahnısını ifa etməyi xahiş edir. Onu dinlədikdən sonra Qratsi deyir: «Mənim indi eşitdiyim dahiyandır. Ancaq bu başqa bir məktəbdir. Mən əlimdən nə gəlirsə, onu da edəcəyəm...»

Bülbül böyük Fyodor Şalyapinlə də burada, «La Skala» teatrında tanış olub. Fikrət Əmirov xatırlayardı ki, «Kürd ovşarı» simfonik muğamları üzərində işləyərkən Bülbül onu da dəvət edər-

Bülbül və Polad, 1960-cı il.

miş: «Biz gecəni-gündüze qataraq işləyərдик. Mühəribədən sonrakı çətin, ağır illər idi. Ailəyə çörək gətirən adamın tək mən olduğumu bilən Bülbül narahatçılığımıza son qoymaq üçün hər gün öz qulluqçusu ilə ərzaqla dolu zənbili bizə göndərərdi».

Maestro Niyazinin dediklərindən: «Biz onunla bir çox operalar, tamaşalar üzərində işləmişik, konsertlərdə çıxış etmişik. Və onun hər bir musiqi kəlməsinə siqal çəkmək bacarığı mənə həmişə heyran edərdi. Mən Şalyapini rus operasının novatoru, Bülbül isə Azərbaycan operasının novatoru hesab edirəm».

1931-ci ilin sonunda opera, romans və mahnıların yaradılması məsələləri üzrə «Narkompros»da çıxış edən Bülbülün dediklərindən: «İndiki dövrümüz Azərbaycanda yeni tip operaların yaradılmasını diqqətə edir. Çalışmaq lazımdır ki, Üzeyir Hacıbəyov və Müslüm Moqaməyev klassik, müasir Azərbaycan operalarını ərsəyə gətirsinlər».

Və aradan üç il keçdikdən sonra Qlier tərəfindən «Şahsənəm» operası, 1935-ci ildə isə Müslüm Moqaməyev tərəfindən M.S. Ordubadinin librettosu əsasında yazılmış «Nərgiz» operası musiqisəvərlərin ixtiyarına verilir. Və nəhayət, 1937-ci ildə Həmid İsmayılovun (şeyirlər - M.S. Ordubadinin) librettosu əsasında Üzeyir Hacıbəyovun ölməz «Koroğlu» operasının premyerası olur.

1938-ci ilin 5 aprelində Moskvada düzənlənən ilk Azərbaycan incəsənəti öngünüyü də məhz «Koroğlu» operasının nümayişi ilə başlamışdı. Və elə ilk tamaşanın nümayişindən sonra Bülbül haqqında həərətə, ağız dolusu danışmağa başladılar.

O, öz həzin səsi, aktyor istedadı ilə insanların ürəyini ram edirdi.

Bir müddət keçdikdən sonra Azərbaycanda opera sənətinin inkişafında görkəmli xidmətlərinə görə Bülbülə SSRİ xalq artisti kimi yüksək fəxri ad verilir. 1950-ci ildə isə konsert fəaliyyətinə və çoxillik zəhmətinə görə Bülbülə SSRİ Dövlət mükafatı laureatı fəxri adı verilir.

1959-cu ildə Moskvada Azərbaycanın ədəbiyyat və incəsənət üzrə ikinci öngünüyü keçirilirdi. Və bu tədbirdə də 20 il öncə olduğu kimi Bülbül Koroğlu surətində tamaşaçılara unudulmaz anlar bəxş etdi.

Polad Bülbül oğlu, Azərbaycanın xalq artisti. 1960-cı ilin dekabr axşamında Bülbülün opera teatrında düzənlənən yubiley tədbirini yaxşı xatırlayıram. Və həmin axşam Polad atasından xəbərsiz ailələri adından ona özünəməxsus hədiyyə hazırlamışdı. Belə ki, o, tanınmış pianoçumuz Çingiz Sadıqovla birgə həmin axşam atasının sevimli «Evləri var xana-xana» mahnısını oxumalı idi.

Ayaqları bir qədər uzun görünən bu arıq gənc ilk əvvəl ürəkə baxışlarla səhnədən tamaşaçılara boylansa da, mahnının ələ ilk bəndindən sonra sanki hər şeyi unudaraq bütün məhərətinə ortaya qoydu. On iki yaşlı Poladın həyatda tamaşaçılar qarşısında ilk çıxışı və qazandığı ilk alqışların tarixəsi bax belə olub. Və o irsən gələn bu artistlik keyfiyyətini bütün karyerası boyu - həm bəstəkar, həm də müğənni kimi özü ilə apardı.

Poladın üç dəfə bəxti gətirib: Onu həmişə Bülbülə olan sönməz sevginin «aura»sı əhatə edib. Bundan savayı Polad hələ sağlığında hamı tərəfindən klassik kimi qəbul edilən, bir sıra istedadlı bəstəkarlar yetişdirmiş Qara Qarayevin sinfində oxuyub. Və nəhayət, zənnimcə ən başlıcasını da deyim. Əldə edilən nailiyyətdə istedadın payına düşən hissə cəmi 20 faiz təşkil edir. Yerdə qalan 80 faiz əməyin payına düşür. Və həyatda nəşə əldə etmək üçün gerek yorulmadan, sistemli şəkildə çalışsan. Özü də bu gərgin əməklə belə əksər vaxt nəyəse tez nail olmaq olmur.

Poladın kinematoqrafda ilk uğurlu işi «İstintaq davam edir» bədii filminə bəstələdiyi musiqi oldu. İndi artıq onun musiqisi səslənən belə filmlərin sayı iyirmidir. Rüstəm və Maqsud İbrahimbəyovların ssenarisi əsasında çəkilən «Gecəyarısı kim gələcək?» bədii filmindəki musiqidən şəxsən mənim çox xoşum gəlir. Mahnlardan isə «Fikrə dalmaq», «Zəng et», «Tar və kamañça», «Mənim şəhərim Bakı» mahnılarını daha çox bəyənirəm.

Bilirsiniz, məni ən çox məmnun edən odur ki, milyonlarla pərestişkarının olmasına baxmayaraq, Polad ulduz xəstəliyinə tutulmayıb. Onun mahnılarını səhnəmizin unudulmaz, həqiqi primadonnası Şövkət xanım Ələkbərova, Zeynəb Xanlarova, İslam Rzaev, İosif Kobzon, Lev Leşşenko, Edita Pyexa, Vaxtanq Kikabidze kimi müğənnilər məmnuniyyətlə ifa edirdilər. Poladın mahnılarının ilk ifaçısı isə dostu Müslüm Maqomayev və məşhur «Qaya» kvarteti olub.

Polad Azərbaycanın mədəniyyət naziri olmazdan öncə filarmoniyanın direktoru kimi çox çətin və mürəkkəb vəzifəni icra edib. Özü də ki, Niyaziden sonra. Ürəkdən sevdiyi maestronun ölüm xəbəri Poladı Błaqoveşşenskide düzenlenen konsert zamanı haqlamışdı. Yəqin ki, həmin an ilk hissə ona hakim kəsilmişdi. O, həm atasının yaxın dostunu, həm də öz ustasını itirmişdi.

Bir dəfə gecəyarısı Gürcüstandan Poladın evinə telefon açırlar. Zəng edən şəxs onun köhnə tanışlarından biri idi. Onun dediyinə görə bir neçə erməni Bülbülün bürüncdən olan büstünün oğurlayaraq, onu türklərə satmaq üçün vasitəçi axtarırlar: «Bax elə biz də fikirləşirdik ki, bəlkə elə büstü sən özün alıb bağında qoyasan». Polad narahatlıqla həmin adamlar başqa büstlərin olub-olmamasını xəbər alsada, mənəbən bu haqda heç bir məlumatı yox idi. Həmin sonra baş verənlər isə az qala Çingiz Abdullayevdən onu qələmə almağı rica edəcək bir detektivı xatırladır. Həmin vaxt ilk növbədə heqiqətdən o adamlarda Bülbülün büstünün olub-olmaması müəyyən edilməli idi. Belə ki, bu ermənilər tərəfindən qurulan növbəti hiylə də ola bilərdi. Tez-bazar xarici görkəminə görə gürcüyəbənzər cavan oğlan tapıb, onu miniatür fotoaparətlə «silahləndirərək» danışıq aparmağa göndərilir. Və həmin oğlanı büstün gizlədildiyi saraya aparanda onun gözələri kəlləsinə çıxmışdı. Burada bir yox, «üç büst» var idi: Üzeyir Hacıbəyovun, Nəvəinin və Bülbülün büstləri. Onların gizlincə şəklini çəkəndən sonra artıq ertəsi gün səhəri həmin şəxs təyyərə ilə Bakıya uçdu. Və Bakıda fotoşəkillər əsasında həmin büstlərin heqiqilliyi müəyyən edildi.

Aksiya Gürcüstanla Ermənistanın sərhədində yerləşən kiçik Xoni kəndində keçirildi. Bundan sonra hələ ümumi çəkisi 5 tona çatan büstləri ehmalca Bakıya çatdırmaq tələb olunurdu. Bir sözlə, həmin məlum zəngdən cəmi bir həftə keçdikdən sonra artıq büst artıq Bakıda idi. Və bu büstləri görə hər kəs yəqin ki, erməni barbarlığından dəhşətə gəlirlər. Bütün büstlər Kalaşnikov avtomatından açılan atəşlərlə dəlmə-deşik edilib.

Hazırda Polad Moskvada bizim səlahiyyətli səfirimizdir. Əminəm ki, onun bu təyinatı ölkəmiz üçün keyrili olacaq. Onun buradakı paytaxt ziyalıları ilə, eləcə də ölkə rəhbərliyi ilə yaxşı əlaqələri var. Bir sözlə, gəlin ona müvəffəqiyyət arzulayaq.

Sonda onu da qeyd edim ki, **Poladın oğlu Teymur** atasının yolu ilə gedir və o, bir valideyn kimi bununla xüsusilə fəxr edir. Moskva konservatoriyasında təhsilini başa vuran Teymur buradakı dövlət simfonik orkestrinin artistidir.

